

חנוכה תשפ"א

מנחת השר

הגיונות במשנתו של הגרש"ר הירש זללה"ה

מאי חנוכה

א. מהי 'תרבות יון' שנלחמה בנו, לנו ידוע על גזירות שגזרו עלינו, לא על תרבות בפני עצמה? איך נלחמים בתרבות על ידי מלחמה במצוות מעשיות? מדוע הייתה סכנתם גדולה מסכנת תרבויות אחרות, שהיו קיימות לרוב? האם היופי והאומנות המזוהים עם תרבות יון הם פסולים בעצם הווייתם, או שיש פסול אחר ביונים? איך נוהה להבדיל בין תרבות ישראל לתרבות יון?

ב. שלש דרגות יש באדם, הגשמי הרוחני והאלוקי, הגשמי הוא החלק הבוסרי ביותר, החלק שנוטה אחר רצונות ודחפים בלי מעצור ושליטה, ובלי לבחון את תוצאות מעשיו, אם טובים הם אם לאו, והדבר היחיד שימנע מהאדם להתנהל על פי דחף, הוא דחף אחר המונעו.

הרוחני הוא החלק המעודן יותר, המחפש למצוא משמעות במעשיו מעבר לדחף בלתי רצוני, המעוניין בטוב העצמי והכללי, ומוכן להקריב בשבילו ריסון ואיפוק מתאוות ודחפים.

האלוקי הוא החלק הנבחר והנעלה, המחפש לעשות את הטוב לשם הרצון והצו האלוקי, ולא רק כמציאת פתרון לכיסוי הגס והשפל ולתיקון העולם.

כלומר הראשון נשלט על ידי דחפים גשמיים בצורה גסה, השני נשלט על ידי התיעוב ממה שמייצג הבוסרי והגס ועל כן יוצר סדר והרמוניה יפה ואסתטית, והשלישי בוחר בתיקון עולם במלכות שדי.

ג. את שלשה צורות חיים אלו ייצגו שם חם ויפת, חם הגס והשפל במעשיו המכוערים, יפת המעדן את הליכותיו על פי נימוסים ותרבויות, ושם המבקש את מאמר האלוקים ומתנהג על פיו.

יפת ששיאו נמצא בתרבות יון, גורס כי השלמות האנושית נמצאת בידיו ולא ביד האלוקים, רק יססה את ערוות הכיעור של חם ויקבע חוקי תרבות להתנהגות אנושית, כבר השיג את מטרתו לעולם נקי יותר ויפה יותר. שאיפה זו הביאה אותו גם לפתח את רגש היופי האומנות והאסתטיקה, על מנת לעדן את חושי האדם, שיינה מהיפה ולא מהמוחש.

את האלוקות ראה היווני בכח האדם ובגדלותו, כיון שהוא המסוגל להביא את האדם והעולם לתיקונו, ברא לו אלילים בדמותו כצלמו, ובדמות הכוחות הפועלים בו. מובן שאין בכח אלוקים מומצא שכזה לדרוש מהאדם חוקי התנהגות, אלא אדרבא כל כולו נוצר מתוך התנהגותו של האדם על פי הבנתו ושכלו. הרבה עסקו הם בטיבו של האלוקים, אך מאומה לא בדרישותיו מהם.

אף את תורת ישראל ראה היווני כחכמה גדולה, אך לא כחכמה נעלית, נטל הוא ממנה קטעי חכמה ומוסר אשר נראו לו כמתאימים למוסר השכלי שהוא מעוניין בו, אך לא כחכמה אלוקית מחייבת על כל פרטיה ודקדוקיה. יום קשה היה לישראל כשתרגמו את התורה והסתכלו עליה כחכמה ותו לא. עד היום משתמשת הנצרות בתנ"ך ומתפארת בכבדה אותו אך אינם מתחייבים לקיים את הכתוב בו.

ד. ישנה התחלה נכונה בדרכו של יפת-יון וכבר שבחו ובירכו נח 'יפת אלקים ליפת'. היופי וההרמוניה שטבע הבורא בעולם, יש בהם מטרה נאצלת לעדן את חושיו של האדם, אלא שמעלתו של יפת היא רק בתנאי ש'וישכן באהלי שם', אילו רואה יפת את היופי העולמי והמוסרי כאידיאל בפני עצמו, הפסיד את המטרה, הן לא נברא העולם כדי לשרת את האדם, אפילו לא את האדם במתכונתו היותר מוסרית ורוחנית. רק באהלי שם שרואים כמטרה את רצון האלוקים, ואת הבריאה ויופיה כאמצעי להכיר בו, יגיע אל היופי אל שלימותו.

ואכן כך הוא התהליך, צאצאי חם עובדי האלילים היו עסוקים אך ורק בצרכיהם הבהמיים ושטופים בתועבות, לא היה להם כל רצון להתעלות מחומריותם למען מעלות רוחניות. עד שבאו בני יפת, היוונים בדורם והנוצרים בדורות מאוחרים, והאירו עליהם את אור התרבות, את כיסוי מאוויי החושים ועידונם, להתנהגות נקיה ומכובדת השולטת על הדחפים הבהמיים. ואחר עידון זה יבא היום הגדול שתמלא הארץ דעה את השם, ואז יוכלו בני חם שכבר התעדנה גסותם להתעלות עוד עד לעבודת השם.

הבדל מהותי זה בין ישראל ליון גרם להצלחתה של תרבות ישראל ולכשלונה של תרבות יון, נבראה הבריאה במתכונת המביאה לשלמות, וכל החטאת היעוד גורמת לכשלון ולאבדן מי שלא יגיע אל תפקידו. נכונים הדברים כלפי הסתאבות בני חם בתועבותיהם, ונכונים הדברים אף ליוונים שחיפשו דרכים אחרות לשלמות אנושית, ואשר על כן, אף חכמיהם הגדולים לא הצליחו להתגבר על טבעם הבהמי ולכבוש את יצרם למען שלמותם האנושית, לא היה בכח מטרה זו למנעם מחטאים ולהביאם לאשרם, אף לא למטרה שחפצו בה.

ה. כשראו היוונים את חכמת ישראל, את הצלחתם בכיבוש החומר, וכל זה במטרה אלוקית ובעזר אלוקי, חרה להם מאד. את כל האומות הנחשלות כבר כבשו והשפיעו עליהם מתרבותם, וכאן ישנה תרבות אשר לא די בכך שאינה צריכה את היופי והאסתטיקה, אלא אף בזה להם בכל פה, היא היחידה שמודעת לכשלונו של יפת בריסון אמיתי של תאוותיו, היחידה שרואה את ערוותו המבצבצת בין שיטי האמנות והמדע, והיא עומדת מעל כל זה וממושמת לבורא יחיד שציווה אותה דרכי הנהגה.

קיום המצוות המעשיות זהו בסיס יסודה של תרבות ישראל, אין התנגדות יוונית ללימודי תיאולוגיה, לא מחייב אותו במאומה להתפלסף על האלוקים ומהותו, ומאידך גם המלצות להתנהגות נאותה ומוסרית לא אכפת לו לקבל. אך השיעבוד לקל אחד המחייב הנהגות מעשיות, לא להתנהג על פי תבונה אנושית, נשגב מבינתו.

ועל זה ניטשה המלחמה, מלחמת תרבות, מחד בקשו לבטל את המצוות המעשיות, ומאידך כעין תחליף חלילה, לעורר באדם את הטוב על ידי היופי הגשמי והמוסרי. אך עם ישראל בז לתכנית עלובה שכזו, העם ששמע מפי האלוקים את התכנית לרומם אותו על ידי תורה ומצוות אינו זקוק לתחליף דל כזה, שכל מטרתו היא לרומם את האדם מגסות בני חם, וגם זאת ללא הצלחה יתרה.